

TA'LIM TIZIMIDA GENDER TENGLIGI

Egamberdiyeva I.A.

ADCHTI dotsenti

Annotatsiya - Ushbu maqola ta'lim tizimida gender tengligi masalasini o'rganadi va uning ahamiyatini ta'kidlaydi. Gender tengligi, erkaklar va ayollar o'rtasida teng imkoniyatlar yaratishni nazarda tutadi, bu esa oilada, ta'lim tizimida va jamiyatda muhim rol o'ynaydi. Maqolada oilaning tarbiyadagi roli, gender stereotiplarning shakllanishi, va ta'lim tizimida gender tengligini ta'minlashning zarurati ko'rib chiqiladi. Shuningdek, jamiyatda gender tengligi masalalariga ijtimoiy nazorat va qonunchilik islohotlari orqali yechimlar taklif etiladi. Umuman olganda, maqola oilaviy muhitda gender tengligini ta'minlash uchun oila, mahalla va ta'lim tizimining hamkorligini kuchaytirish zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Gender tengligi, oilaviy munosabatlar, gender stereotiplari, oila dinamikasi, an'anaviy rollar, kuch dinamikasi, ijtimoiy nazorat, farovonlik, inklyuzivlik, tarbiyaviy yondashuvlar, ota-onalar roli, ta'lim tizimi, jamiyat umidlari, adolatli munosabatlar, gender madaniyati.

KIRISH

Ta'lim tizimida gender tengligi masalasi, ijtimoiy adolat va inson huquqlari nuqtayi nazaridan, zamonaviy jamiyatlar uchun muhim ahamiyatga ega. Gender tengligi, nafaqat ayollar va qizlarning ta'lim olish imkoniyatlarini oshirishni, balki erkaklar va o'g'il bolalar uchun ham teng imkoniyatlar yaratishni anglatadi. Bu masala, ta'lim tizimining har bir qatlamida, jumladan, o'quv dasturlari, pedagogika metodlari va ta'lim muassasalari ichidagi ijtimoiy normativlar bilan bog'liq bo'lgan muammolarni hal qilishni talab etadi. Gender tengligi va ta'limda gender tengligini ta'minlash, har bir shaxsning o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishiga yordam beradi. Biroq, ko'plab mamlakatlarda qizlar va ayollar ta'lim olishda turli xil to'siqlarga duch kelmoqdalar. Masalan, qizlarning maktabdan tashqarida qolish darajasi, ayniqsa, past daromadli mamlakatlarda va mojarolar mintaqalarida yuqori bo'lib qolmoqda. Bunday holatlar gender tengligining ta'lim orqali erishilishini qiyinlashtiradi.

Oila inson tarbiyasining asosiy muassasasi sifatida, gender tengligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Oila ichidagi munosabatlar bolalarning gender stereotiplarini shakllantiradi. Masalan, ota-onalar tomonidan bolalarga beriladigan tarbiya va ularga qo'yiladigan talablar, ularning gender haqidagi tushunchalarini belgilaydi.

Gender stereotiplar oilada shakllanadi va bolalar ongida chuqur o'rin egallaydi. Ota-onalar tomonidan bolalarga beriladigan xatti-harakatlar, masalan, qizlarga "uy ishlarini" bajarish yoki o'g'il bolalarga "mashinalar" bilan o'ynashga ruxsat berish kabi misollar, bolalarda balog'at yoshiga oid tasavvurlarni mustahkamlaydi.

Ta'lim tizimida gender tengligini ta'minlash masalasi jamiyatdagi ijtimoiy adolat va tenglikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Gender tengligi, erkaklar va ayollar o'rtasidagi teng imkoniyatlar va huquqlarni nazarda tutadi. Ta'lim jarayonida gender tengligini ta'minlash uchun bir qator yondashuvlar va strategiyalar mavjud. Ta'lim tizimi ham gender tengligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Maktabda qizlar va o'g'il bolalar birgalikda ta'lim olishi, ular o'rtasida to'g'ri munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim jarayonida gender tengligi tamoyillari targ'ib qilinishi kerak, bu esa yosh avlodning ongida sog'lom dunyoqarashni shakllantiradi.

Oila, mahalla va ta'lim tizimi o'rtasidagi hamkorlik gender tengligini singdirishda muhim rol o'ynaydi. Oila, bolalar tarbiyasida asosiy muassasa sifatida, gender haqidagi dastlabki tushunchalarni shakllantiradi. Mahalla esa ijtimoiy nazorat orqali gender tengsizlikni kamaytirishga yordam beradi. Ta'lim tizimi esa bolalarga gender tengligi tamoyillarini o'rgatish orqali ularning ongida sog'lom munosabatlarni shakllantiradi. Ta'lim tizimida gender tengligini ta'minlash uchun quyidagi choralarni ko'rish zarur:

O'qituvchilarni gender tengligi masalalariga oid tayyorlash va ularni bu borada xabardor qilish. Dars rejalari va materiallarini gender tengligi tamoyillariga muvofiq ishlab chiqish. Gender tengligi masalalariga oid tadqiqotlar o'tkazish va natijalarni amaliyotga joriy etish. Ta'lim tizimida gender tengligini ta'minlash

jamiyatda ijtimoiy adolatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Oila, mahalla va ta'lim tizimi o'rtasidagi hamkorlik, gender stereotiplarini bartaraf etish va ta'lim jarayonini takomillashtirish orqali gender tengligini ta'minlash mumkin. Bu esa kelajak avlodning sog'lom dunyoqarash bilan tarbiyalanishiga yordam beradi.

Mahallaning ijtimoiy nazorati ham gender tengligining ta'minlanishida muhim rol o'ynaydi. Mahallada ayollarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik holatlari mavjud bo'lgan joylarda jamiyatning aralashuvi zarur. Bu jarayon bolalarda gender tenglik axloqsizlik ekanligini anglashlariga yordam beradi.

O'zbekistonda gender tengligini ta'minlash uchun bir qator qonunlar va islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat tashkilotlarida genderga oid audit o'tkazilishi rejalashtirilmoqda, bu esa ayollar va erkaklar soni nisbati va tenglikni ta'minlash holatini baholash imkonini beradi. O'zbekistonda ta'lim tizimida gender tengligini ta'minlash uchun bir qator muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar, asosan, qonunchilik, ta'lim muassasalarida gender tengligini oshirish, va ijtimoiy muammolarni hal qilishga qaratilgan.

O'zbekistonda gender tengligini ta'minlashga qaratilgan qonunchilik bazasi 2019-yilda qabul qilingan "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi qonun bilan mustahkamlandi. Ushbu qonun gender-huquqiy ekspertizani joriy etishni nazarda tutadi, bu esa normativ-huquqiy hujjatlarning xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlarni ta'minlash prinsiplariga muvofiqligini tahlil qilish imkonini beradi.

Ta'lim sohasida gender tengligini oshirish maqsadida, 2017-yildan boshlab oliy ta'lim muassasalarida sirtqi bo'limlar faoliyati tiklandi. Bu o'zgarish yosh ayollarga bolalarni parvarish qilish bilan birga oliy ma'lumot olish imkoniyatini yaratdi. Hozirda umumiy o'rta ta'lim o'qituvchilarining 70 foizdan ortig'i ayollarni tashkil etadi, lekin muhandislik va texnik sohalarda ayollarning ishtiroki hali ham past.

O'zbekistonda 2030 -yilga qadar gender tenglikka erishish strategiyasi ishlab chiqilgan. Ushbu strategiya barcha sohalarda xotin-qizlar va erkaklar o'rtasida tenglikni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, ta'lim, iqtisodiyot, siyosat va ijtimoiy

hayotda gender tenglikni targ'ib qilishni nazarda tutadi. Strategiyada qizlarning oliy ma'lumot olishini rag'batlantirish, zo'ravonlikka yo'l qo'ymaslik va odam savdosining oldini olish kabi masalalar ham ko'zda tutilgan.

Siyosiy partiyalar va boshqa ijtimoiy tashkilotlarda ayollarning ishtiroki oshmoqda. Oliy Majlisda xotin-qizlar soni BMT tomonidan belgilangan tavsiyalarga mos darajaga yetdi. Bu esa davlat boshqaruvi va siyosiy jarayonlarda ayollarning roli kuchayishiga olib kelmoqda.

Umuman olganda, O'zbekistonda ta'lim tizimida gender tengligini ta'minlash uchun amalga oshirilayotgan ishlar qonunchilik islohotlari, ta'lim muassasalaridagi o'zgarishlar va ijtimoiy madaniyatni rivojlantirish orqali davom etmoqda.

XULOSA

Ta'lim tizimida gender tengligi masalasi murakkab va ko'p qirrali bo'lib, u oilada, ta'lim tizimida va jamiyatda birgalikda rivojlanishi zarur. Gender tengligini ta'minlash uchun oilaning tarbiyadagi roli, ta'lim tizimidagi yondashuvlar va jamiyatdagi ijtimoiy nazoratni kuchaytirish lozim. Bu jarayonlarda har bir shaxsning ishtiroki muhimdir va kelajak avlodni sog'lom dunyoqarash bilan tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Gender tenglikni ta'minlash orqali nafaqat ta'lim sifati oshadi, balki qizlar va ayollarning iqtisodiy hayotga faol jalb etilishi ham kuchayadi, bu esa jamiyatning umumiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Adabiyotlar:

1. Egamberdiyeva, I. (2024). Oila muloqotida ayollar nutqining milliy-madaniy xususiyatlari. *News of the NUUZ*, 1(1.9. 1), 378-380.
2. Abdurahimovna, E. I. (2023). The role of communicational devices in classroom. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 11(3), 46-49.
3. Samandarova, G. (2024). Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar.